

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 14^{ΗΣ} ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1957

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΠΟΥΛΙΤΣΑ

ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ὁ κ. Ἐρρ. Σκάσσης παρουσιάζων τὸ ἔργον τοῦ Κωνστ. Χ. Γρόλλιου, *Τέχνη ἀλυπίας, κοινοὶ τόποι τοῦ πρὸς Πολύβιον τοῦ Σενέκα καὶ πηγαὶ αὐτῶν*, εἶπε περὶ τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ τὰ ἑξῆς:

Κύριε Πρόεδρε,

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ παρουσιάσω εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν τὴν πραγματείαν τοῦ Δ^ο τῆς φιλοσοφίας καὶ ἄρτι ἐψηφισμένου ἐκτάκτου καθηγητοῦ τῆς Λατινικῆς ἑδρας τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Κωνστ. Γρόλλιου, ἧς ὁ τίτλος «Τέχνη ἀλυπίας, κοινοὶ τόποι τοῦ πρὸς Πολύβιον τοῦ Σενέκα καὶ πηγαὶ αὐτῶν». Διὰ ταύτης ἐρευνῶνται αἱ ἀπώτεραι πηγαὶ τῶν παραμυθητικῶν κοινῶν τόπων.

Ὁ Σενέκας, ἐκτὸς ἄλλων ἔργων, ἔγραψεν, ὡς γνωστόν, καὶ τρία de consolatione (περὶ παραμυθίας), ὧν τὸ ἐν ὀλίγον πρὸ τῆς ἐξορίας του (περὶ τὸ τέλος τοῦ 40 μ. Χ.) ad Marciam, θυγατέρα τοῦ ιστοριογράφου καὶ ἀνδρὸς φιλελευθέρων ἀρχῶν Κρεμουτίου Κόρδου ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ εἰκοσαετοῦς αὐτῆς υἱοῦ Μετιλίου, τὸ δεύτερον κατὰ τὴν ἐξορίαν του (τέλος 41 ἢ ἀρχὰς 42 μ. Χ.) ad Helviam matrem, τὸ ἄριστον τῶν ἄλλων δύο εἰς τὸ εἶδος τοῦτο, δι' οὗ παρηγορεῖ τὴν μητέρα του διὰ τὴν ἐξορίαν του, καὶ ὀλίγον ἔπειτα (περὶ τὰ μέσα τοῦ 43 μ. Χ.) ἔγραψε τὸ τρίτον ad Polybium (οὗ ἡ ἀρχὴ δὲν ἐσώθη), προφάσει μὲν πρὸς παραμυθίαν τοῦ ἀπελευθέρου τούτου τοῦ Κλαυδίου ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἀδελφοῦ του, πράγματι δ' ὁμῶς πρὸς χαμερπὴν κολακείαν τοῦ τε ἰσχυροῦ Πολυβίου καὶ αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος διὰ τὴν ἀνάκλησίν του ἐκ τῆς ἐξορίας.

Οἱ τρεῖς οὗτοι παραμυθητικοὶ εἶναι τὰ ἀρχαιότερα πεζοῦ λόγου εἰς ἀκέραιον

σφζόμενα δείγματα τοῦ λογοτεχνικοῦ τούτου εἴδους καὶ ἀποτελοῦσιν ἀξίαν λόγου μαρτυρίαν περὶ τῆς καθιερωμένης παραδόσεως παραστάσεων καὶ ἰδεῶν, ἀποσκοποῦσιν εἰς τὴν ἀνακούφισιν τῆς λύπης καὶ δὴ τῆς ἐκ θανάτου προσφιλοῦς προσώπου προερχομένης.

Τοῦ τελευταίου τούτου, *de consolatione ad Polybium*, ὁ κ. Γρόλλιος ἐξετάζει διὰ τῆς παρουσίας μελέτης τοὺς κοινούς τόπους τοῦ παραμυθητικοῦ εἴδους καὶ τὰς πηγὰς αὐτῶν. Ἡ πραγματεία του ἀποτελεῖται ἐκ σελ. 122 καὶ διαιρεῖται, μετὰ μικρὸν πρόλογον καὶ βραχεῖαν εἰσαγωγὴν, 1^{ον}) εἰς τὸ πρόβλημα (σ. 19-34), εἰς τὰς πηγὰς ἧτοι α) τὰς ψυχολογικὰς θεωρίας τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων (σ. 37-48) β) τὴν παράδοσιν τῶν παραμυθητικῶν ἐπιχειρημάτων (σ. 49-59) καὶ 2^{ον}) εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν ἧτοι α) τὴν σύνθεσιν τοῦ *ad Polybium* (σ. 63-66) β) Τὰ παραμυθητικὰ ἐπιχειρήματα (σ. 67-102). Καταλήγων δὲ ὁ συγγραφεὺς προβαίνει εἰς τὸ συμπέρασμα (σ. 105-106) ἐπισυνάπτων ἐν τέλει πλουσίαν βιβλιογραφίαν (σ. 109-127).

Ὁ κ. καθηγητὴς ἐν τῷ πρώτῳ μέρει ποιεῖται μακρὰν ἀνασκόπησιν περὶ τοῦ θέματος τῆς λύπης καὶ τῶν παραμυθητικῶν λόγων κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἀναφέρει χωρία συγγραφέων (πλήρως ἢ ἀποσπασματικῶς σφζομένων) ἐκ τοῦ Ὀμήρου, τῶν Λυρικῶν, τῶν Τραγικῶν, τῶν Ρητόρων καὶ ἰδίᾳ τῶν Φιλοσόφων, ἔτι δ' ἐκ τῶν Λατίνων, τοῦ Κικέρωνος, Πλινίου, Ὀρατίου, Ὀβιδίου, Προπερτίου, Περσίου, Ἰουβενάλιου, Ἀμβροσίου, Ἰερωνύμου, Βοηθίου κ.ἄ. Πρὸς τούτοις ἐξετάζει τὰ παράλληλα χωρία τῶν λοιπῶν ἔργων τοῦ Σενέκα.

Ἐκ τῆς μελέτης καὶ συγκρίσεως τούτων παρατηρεῖ ὁ κ. Γρόλλιος ὅτι οἱ κοινοὶ τόποι τοῦ *ad Polybium* δὲν ἠρευνήθησαν δεόντως καὶ συστηματικῶς ἐξ ἐπόψεως τῶν ἐσχάτων πηγῶν καὶ γενικῶς ὅτι ἡ μέχρι τοῦδε γενομένη φιλοσοφικὴ καὶ ἱστορικὴ ἔρευνα ἐστράφη κυρίως περὶ τὴν ἐξακριβῶσιν τῶν ἀμέσων πηγῶν χωρὶς ὅμως νὰ στραφῇ, ὡς ὄφειλεν, ἢ προσοχὴ τοῦ ἐρευνητοῦ καὶ εἰς τὰς ἀπωτέρας πηγὰς τῶν κοινῶν τόπων, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν μακροαίωνα περὶ παραμυθίας παράδοσιν, ἐξ ἧς ἠντλήσαν οἱ μετέπειτα.

Ὅθεν ὁ συγγραφεὺς τῆς διατριβῆς ταύτης, παρακολουθῶν τὰ ρεύματα τῶν ἰδεῶν τούτων ἐν τοῖς ἔργοις τῶν ποιητῶν, ῥητόρων, σοφιστῶν καὶ μάλιστα τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων, ἀναζητεῖ καὶ ἀνευρίσκει πολλὰς μαρτυρίας—θὰ ἠδύνατο δὲ μάλιστα καὶ ἄλλας ἔτι νὰ μνημονεύσῃ—αἵτινες συνέβαλον εἰς τὴν συγγραφὴν τιοῦτων παραμυθητικῶν (παρηγορητικῶν) λόγων.

Καὶ τοῦτο ἔπραξεν ὁ κ. Γρόλλιος, ἀνατρέχων εἰς τὰς ἀπωτέρας πηγὰς, διότι ἄλλοι ἐρευνηταὶ προσέσχον εἰς τὰς ἀμέσους πηγὰς τῶν προτύπων τοῦ Σενέκα, πρᾶγμα ὅπερ, κατὰ τὸν συγγραφέα, δὲν παρέχει τὴν δέουσαν ἀσφάλειαν. Τοὺς ἐνδοιασμοὺς δ' αὐτοῦ στηρίζει εἰς τοῦτο ὅτι τὰ συμπεράσματα τὰ ἐκ τιοαύτης ἐρεύνης

προερχόμενα, ἅτε βασιζόμενα ἐπὶ τεκμηρίων οὐχὶ ἀσφαλῶν καὶ ἐπὶ εἰκασίων ἀπλῶν, δὲν εἶναι κατὰ πάντα πιθανὰ ἢ δὲν φαίνονται, ὅσον θὰ ἔπρεπε, πειστικά. Ἐξ ἄλλου ἢ διακριβῶσις τῶν ἀμέσων πηγῶν τοῦ φιλοσοφικοῦ ἔργου τοῦ Σενέκα μεγάλα παρέχει πράγματα, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι αἱ φραστικαὶ ὁμοιότητες μὴ ἀποτελοῦσαι πάντοτε ἀψευδὲς γνώρισμα μιμήσεως, διότι εἶναι συχνάκις ἐντελῶς τυχαῖαι, χρήζουσιν ὡς ἐκ τούτου μεγίστης προσοχῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἐξηφανίσθη μέγα μέρος τῶν κειμένων, ὅπερ ὁ Σενέκας γράφων εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν.

Ἐκτὸς δὲ τούτων ὑπάρχει καὶ ἄλλος λόγος σπουδαῖος, ἐξ οὗ δυσχεραίνεται ἡ ἐξέτασις τῶν ἀμέσων πηγῶν, ἡ τάσις δηλονότι, ἣτις χαρακτηρίζει τὸν φιλόσοφον τῆς ἑλληνορωμαϊκῆς περιόδου, ἣς ἕνεκα ἀσμενίζει οὗτος τὴν ἀντλησιν ἐκ κοινοῦ θησαυροῦ τὸν ὅποιον συνεσώρευσεν ἡ μακρῶν παράδοσις ἐπὶ τοιούτων θεμάτων, ὧν τὴν πρώτην γραπτὴν ἔκφρασιν ἡ φιλοσοφία ἔλαβε διὰ τῶν λεγομένων φιλοσοφικῶν *Διατριβῶν* Βίωνος τοῦ Βορυσθενίτου (γ' αἰ. π.Χ.) καὶ διὰ τοῦ *περὶ πένθους* (de luctu) τοῦ Κράντορος (τέλ. δ' ἀρχ. τοῦ γ' αἰ. π.Χ.) πρὸς Ἴπποκλέα ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῶν τέκνων του. Τὸ ἔργον τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ φιλοσόφου Κράντορος ἔτυχε μεγάλης προσοχῆς παρὰ τε τῶν ἐθνικῶν καὶ τῶν χριστιανῶν, ὡς παρὰ τοῦ Κικέρωνος, ὅστις ἀποκαλεῖ τοῦτο aureolum libellum, τοῦ ψευδο - Πλουτάρχου εἰς Ἀπολλώνιον καὶ τοῦ Ἀμβροσίου. Δυστυχῶς ἀποσπάσματα μόνον ἐσώθησαν τοῦ Βίωνος, τοῦ Κράντορος καὶ τῆς consolatio τοῦ Κικέρωνος εἰς ἑαυτὸν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς προσφιλοῦς θυγατρὸς Tulliola.

Τούτο εἶναι, ὡς ἀνωτέρω ἐκτίθεται, τὸ πρόβλημα τῶν ἀμέσων πηγῶν, δι' ὃ ὁ κ. Γρόλλιος ἐστράφη εἰς τὴν ἐπανεξέτασιν τῶν πηγῶν τοῦ ad Polybium, καὶ εἰς τὴν μελέτην τῆς θέσεως, ἣν ἐτήρησαν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, Ἕλληνες καὶ Λατίνοι, ἔναντι τοῦ συναισθήματος τῆς λύπης.

Αἱ πρῶται προσπάθειαι, ἀναφέρει ὁ συγγραφεύς, πρὸς διαμόρφωσιν τέχνης (ἢτοι πρακτικοῦ τρόπου) ἀλυπίας ἀποδίδονται εἰς τὸν σοφιστὴν Ἀντιφῶντα, ὅστις ἐν Κορίνθῳ ἤσκει τέχνην θεραπείας λύπης οἰουδήποτε βαθμοῦ. Ἄλλος δὲ σοφιστῆς ὁ Ἀλκιδάμας πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν, ἀλλὰ δι' ἀντιθέτου ὁδοῦ, συνέγραψεν «ἐγκώμιον θανάτου», ἀπαριθμήσας τὰ δεινὰ τοῦ βίου, καὶ ἄλλοι ἔτι. Διὰ τῆς μελέτης ταύτης ὁ κ. Γρόλλιος δεικνύει ὅτι ὑφίστατο ῥεῦμα παραμυθητικῶν κοινῶν τόπων ἀπὸ λίαν ἐνωρὶς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γραμματείαν, ἥδη ἀπὸ τῶν προκλασσικῶν χρόνων καὶ ἐντεῦθεν. Χαρακτηριστικὸν δ' εἶναι μάλιστα καὶ ἡ μνεῖα ὑπερνικήσεως λύπης διὰ τοῦ λεγομένου νηπενθοῦς, αἰγυπτίου φαρμάκου, ὅπερ ἀναφέρει ὁ Ὀμηρος (δ 221 - 232): «νηπενθὲς τ' ἄχολόν τε, κακῶν ἐπίληθον ἀπάντων...», τὸ ὅποιον τόσον καλλιειπῶς καὶ διεξοδικῶς ἐπραγματεύθη ὁ φίλος συνάδελφος καὶ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Ἐμμ. Ἐμμανουήλ πρὸς τετραετίας ἐν τῷ προεδρικῷ αὐτοῦ λόγῳ. Ἐάν

ὁ συγγραφεὺς εἶχεν ὑπὸ ὄψιν τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Ἐμμανουήλ λεχθέντα ἄλλως πως θὰ διετύπωνεν ὅσα γράφει ἐν ὑποσ. 1 τῆς σελ. 38.

Παραλλήλως πρὸς τὴν ἰατρικὴν τέχνην, δι' ἧς ἐπεδιώκετο ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τῶν ἀρρωστημάτων τοῦ σώματος, οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, κατ' ἐξοχὴν ὀρθολογισταί, ἐπεδίωξαν, διὰ πρακτικῆς φιλοσοφίας νὰ ἀνεύρωσι τρόπους ἀνακουφίσεως τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς, τρόπους ἀλυπίας. Συχνάκις ὁ φιλόσοφος παραβάλλεται πρὸς ἰατρον, κατὰ τοὺς χρόνους τοὺς ἑλληνορωμαϊκοὺς, στρέφει ἀμέριστον τὴν προσοχὴν εἰς τὴν ἠθικὴν καθοδήγησιν τῶν μαθητῶν καὶ καθορίζει κανόνας ζωῆς.

Ἄξιομνημόνευτος εἶναι ἡ ἀποστροφή τοῦ Κικέρωνος πρὸς τὴν φιλοσοφίαν. «Ὡ φιλοσοφία, ἀναφωνεῖ, σὺ ἡγεμὼν τοῦ βίου, σὺ ἰχνεύτρια τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν ἐλαττωμάτων διώκτρια! τί ὄχι μόνον ἡμεῖς ἀλλὰ καθόλου πᾶς ὁ βίος τῶν ἀνθρώπων θὰ ἦτο ἄνευ σοῦ;» Ὁ δὲ Σένεκας τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας ὀπαδός, λέγει ἐν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ (16. 3:) «ἡ φιλοσοφία δὲν εἶναι τέχνη τοῦ ἀρέσκειν τοῖς πολλοῖς ἢ ἐπίδειξις, δὲν ζηλοῖ λόγους ἀλλὰ ἔργα. Δὲν φιλοσοφοῦμεν, ἵνα διέλθωμεν τὴν ἡμέραν εὐχαρίστως πρὸς ἀποφυγὴν ἀνίας. Ἡ φιλοσοφία διαπλάσσει καὶ σφουρηλατεῖ τὴν ψυχὴν, κατευθύνει τὰ τοῦ βίου καὶ τὰς πράξεις ἡμῶν καθοδηγεῖ, δεικνύουσα τί τὸ πρακτέον καὶ τί τὸ φευκτέον, κἀθηται παρὰ τὸ πηδάλιον διευθύνουσα τοὺς πλέοντας, ῥιπταζομένους ἀπὸ βράχου εἰς βράχον. Ὁ ἀφιλοσόφητος δὲν δύναται νὰ διάγῃ τὸν βίον ἀφόβως καὶ ἀσφαλῶς. Μυρίαὶ ἀντιξοότητες παρουσιάζονται πρὸ ἡμῶν ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τοῦ βίου καὶ ζητοῦσιν ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας τὴν συμβουλήν της». Ἄριστα καὶ λακωνικώτατα δίδει τὸν ὄρισμόν τοῦ φιλοσόφου ὁ Ἕλληνας σοφιστὴς καὶ γραμματικὸς τοῦ β' μ. Χ. αἰῶνος Πολυδεύκης «φιλόσοφος διαλεκτικός, θεωρητικός, προτρεπτικός, διδασκαλικός, τὰς ψυχὰς ἐξιόμενος, ἐπανορθούμενος τὰ τῆς γνώμης ἀρρωστήματα, ἐπὶ τὴν ἀρετὴν ἄγων, οἷος θυμὸν κοιμίσαι, ἐπιθυμίας κραῦναι, ἡδονὰς ῥυθμίσαι, τῦφον συστεῖλαι, ἀκολασίαν νουθετῆσαι, ἀσέλγειαν σωφρονίσαι».

Ἐπειτα ὁ κ. Γρόλλιος ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τῆς διατριβῆς του (ἐν τῇ ἐπεξεργασίᾳ) ἐξετάζει τὰ δέκα παραμυθητικὰ ἐπιχειρήματα τοῦ ad Polybium, συσχετίζει αὐτὰ πρὸς τὰ ὅμοια θέματα τῆς παραδόσεως καὶ ἐπιχειρεῖ νὰ ἐρμηνεύσῃ δι' ἀναλύσεως τοῦ κειμένου καὶ συγκρίσεως πρὸς ὅμοια χωρία παλαιοτέρων συγγραφέων.

Καὶ ἐν κατακλιθεὶς συμπεραίνων λέγει τὰ ἑξῆς ὅτι τοῦ Σενέκα *αἱ μὲν ἔσχατοι πηγαὶ* τῶν παραμυθητικῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ ad Polybium λόγου, δέον νὰ ἀναζητηθῶσιν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ποίησιν καὶ ῥητορείαν, *αἱ δὲ θεωρητικαὶ* προὑποθέσεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐβασίσθη ἡ συγγραφὴ τοῦ λόγου τούτου, εἶναι ἡ διδασκαλία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων περὶ τῆς φύσεως τῶν παθῶν καὶ τοῦ τρόπου θεραπείας αὐτῶν, *οὐχ' ἦπτον ὁμως* ὁ Σενέκας ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον διε-

σκεύασε και ἐξελαΐκευσε τὰς ὑπὸ τῶν φιλοσόφων τούτων, ἰδίᾳ δὲ τῶν Στωϊκῶν, διατυπωθείσας ἀρχάς, καὶ ταῦτα πρὸς μετριάσμον τῆς ἀδιαλλαξίας τῶν πρώτων Στωϊκῶν, ἀσυμβιβάστου οὐσης πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν ψυχολογίαν τοῦ κοινοῦ ἀνθρώπου, πρὸς τὴν ψυχὴν τοῦ ὁποίου ὁ πρακτικὸς Σενέκας ἀπηυθύνετο διὰ γλώσσης μάλιστα ζώσης. Οὕτως ὁ λατῖνος φιλόσοφος στοιχῶν πρὸς τὴν διδασκαλίαν πιθανῶς τῶν νεωτέρων Στωϊκῶν, (εἰ καὶ αἱ σφρζόμεναι περὶ αὐτῆς μαρτυρίαι εἶναι λίαν ἑλληπεῖς), δέχεται τὸ ἀδύνατον τῆς πλήρους ἀπαθείας, ἀναγνωρίζων τὴν δύναμιν ἣν ἔχουσι τὰ ἄλογα στοιχεῖα τῆς ψυχῆς εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς ἀνθρωπίνης διαγωγῆς. Ἡ ἀπαισιόδοξος περὶ τοῦ βίου ἀντίληψις, ἡ διάκρισις μεταξὺ θνητοῦ καὶ ἀθανάτου στοιχείου εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἡ ἰδέα περὶ ἀσθενείας τοῦ σώματος θεωρουμένου ὡς πηγῆς κακοῦ καὶ φυλακῆς τῆς ψυχῆς, ζητούσης νὰ ἀπαλλαγῇ τοῦ σωματοειδοῦς περικαλύμματος, καὶ αἱ περὶ ἀστρικῆς ἀθανασίας δοξασαίαι, πάντα ταῦτα, ἀνῆκουσιν εἰς ῥεῦμα ἰδεῶν, τὸ ὁποῖον διεπότισε τὴν φιλοσοφίαν τῶν Ἑλληνιστικῶν χρόνων, ἔχον ἀπωτέραν πηγὴν τὴν Πλατωνικὴν διδασκαλίαν, ἣτις ἐπέδρασεν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐπ' αὐτόν. Ἀλλὰ καὶ ἄλλαι ἄλλων φιλοσόφων ἐπιδράσεις παρατηροῦνται ἐπὶ τὸν Σενέκαν ἐν ὠρισμένοις χωρίοις αὐτοῦ.

Αἱ ἰδέαι ἐκεῖναι, ἐν πολλοῖς προσομοιάζουσαι πρὸς τὰς χριστιανικὰς, ὑπῆρξαν ἀφορμὴ νὰ ὑποτεθῇ ὅλως ἀβασίμως ὅτι ὁ Σενέκας ἦτο μεμνημένος εἰς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ εἶχεν ἀνταλλάξει ἐπιστολὰς μετὰ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Νύξιν περὶ τούτου παρέχουσιν ὁ τε Ἱερώνυμος (de vir. ill. 12) καὶ ὁ Αὐγουστίνος (epist. 153, 14 ad Macedon.). Τὰς ὀλίγας αὐτὰς ἐπιστολάς, ἔργον, ὡς φαίνεται, Χριστιανοῦ τινος, ἐξέδωκεν ὁ C. W. Barlow, New York 1938.

Τοιαύτη ἐν περιλήψει ἡ ἐργασία τοῦ κ. Γρόλλιου, ἣν ἔσχον τὴν τιμὴν νὰ παρουσιάσω σήμερον εἰς τὴν Ἀκαδημίαν. Εἶναι ἄξιος ἐπαίνου οὗτος, διότι ἐπραγματεύθη μετ' εὐρύτητος τὸ ἀναληφθὲν ὑπ' αὐτοῦ θέμα οὐ μόνον μεθοδικῶς καὶ ἐπιστημονικῶς ἀλλὰ, δύναμαι νὰ εἶπω, καὶ πρωτοτύπως, χρησιμοποίησας, ὡς ἔπρεπε, τὰς ἀρχαίας πηγὰς καὶ παραθέσας πλήρη τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν. Ἡ μελέτη αὕτη ἐλέγχει ἀσφαλῶς τὴν ἀρτίαν φιλοσοφικὴν καὶ κλασσικὴν μόρφωσιν τοῦ συγγραφέως.

*

Ὁ κ. Μαν. Καλομοίρης παρουσιάζων τὸ μουσικὸν ἔργον τοῦ Ἀνδρ. Νεζερίτου «Ἐπὶ τραγούδια τῆς πατρίδας μου», Ἀθῆναι 1957, εἶπε τὰ κάτωθι περὶ τούτου: Κύριε Πρόεδρε,

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ παρουσιάσω στὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν μίαν νέαν συλλογὴν ἑλληνικῶν τραγουδιῶν τοῦ εὐφήμως γνωστοῦ τόσον εἰς τὸ Ἑλληνικὸν κοινὸν ὅσον καὶ εἰς τὸ ἑξωτερικὸν συνθέτου κ. Ἀνδρέου Νεζερίτη.

Ἡ συλλογὴ φέρει τὸν τίτλον: «Ἑπτὰ Τραγούδια τῆς Πατρίδος μου» καὶ ἡ μουσικὴ ἔχει γραφῆ ἑπάνω σὲ στίχους ἀπὸ τὴν γνωστὴν συλλογὴν τοῦ ἀειμνήστου Νικολάου Πολίτη «Τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ».

Εἶναι μία ἰδιαιτέρα εὐτυχία γιὰ μένα νὰ παρακολουθῶ νεωτέρους μου συνθέτας ποὺ ἐργάζονται μὲ ὄλην τὴν ψυχὴν καὶ τὴν τέχνην γιὰ νὰ πλουτίσουν τὴν ἑλληνικὴν μουσικὴν φιλολογίαν, ἰδίως δ' ὅταν ἐργάζονται γιὰ ἔργα τὰ ὁποῖα, ἐνῶ ἀφ' ἑνὸς παρουσιάζουν ἐξαιρετικὸν μουσικὸν ἐνδιαφέρον καὶ νεωτερίζουν μὲ μέτρον καὶ καλαισθησίαν στὴν ἁρμονικὴν καὶ τεχνικὴν τους ἐπεξεργασίαν, διαφυλάττουν πάντοτε τὸν παλμὸν καὶ τὴν ψυχὴν τῆς Ἑθνικῆς μας μουσικῆς καὶ τὴν πνοὴν τῆς λαϊκῆς μας Μούσας.

Γι' αὐτὸ χαιρετίζω μὲ ἰδιαιτέραν χαρὰν τὴν νέαν προσφορὰν τοῦ κ. Νεζερίτη.

Ἐμπνεόμενος ἀπὸ τοὺς δημοτικὸς στίχους τοῦ ἀειμνήστου Νικολάου Πολίτου ὁ κ. Νεζερίτης ἔγραψε μίαν μουσικὴν, ἰδικῆς του πρωτοτύπου ἔμπνευσεως, ὅπου ὁμως ἡ μελωδικὴ γραμμὴ, ἀκόμα καὶ ἡ τεχνικὴ ἐπεξεργασία εἶναι τόσο γνησίας ἑλληνικῆς ἔμπνευσεως, ὥστε συχνὰ ὁ ἀκροατὴς νὰ νομίζῃ ὅτι πρόκειται γιὰ αὐτούσια δημώδη ἄσματα.

Καὶ αὐτὸ εἶναι νομίζω τὸ καλλίτερον ἐγκώμιον ποὺ μπορεῖ νὰ γίνῃ στὰ τραγούδια αὐτὰ τοῦ κ. Νεζερίτη.

Ἄλλως τε καὶ οἱ τίτλοι μόνον τῶν τραγουδιῶν του μαρτυροῦν γιὰ τὴν ἑλληνικότητα, τὸ ἄρωμα τῆς λεβεντιᾶς τὸ ὁποῖον ἀναδίδουν.

Τὸ πρῶτον: «Μιὰ κόρη πικροτραγουδάει» ποὺ καταλήγει

*Σύρετε, ναῦτες, στὸ καλὸ καὶ στὴν καλὴ τὴν ὥρα
τὶ ἐγὼ δὲν ἐτραγούδησα γιὰ μπάγκες, γιὰ καράβια.
Παρακαλῶ τὰ κύματα, μὲ τὸν ἀέρα κρένω
καὶ στέλνω χαιρετίσματα στὸν κλέφτη τῆς ἀγάπης.*

Εἶναι ἓνα ἀληθινὸ ἐλεύθερον τονισμένον τραγούδι μιᾶς πονεμένης κόρης μὲ φωνητικὰς διακυμάνσεις γνησίας ἑλληνικῆς ἔμπνευσεως.

Τὸ δεύτερον τῆς Κλεφτουριᾶς:

*Θέλω νὰ πάρω ἀνήφορον
νὰ βρῶ κλαράκι φουντωτὸ
καὶ ριζιμιὸ λιθάρι*

εἶναι ἓνα τραγούδι γεμάτον λεβεντιὰ καὶ δύναμι.

Τὸ τρίτον «Νανούρισμα»:

«Ὑπνε ποὺ παίρνεις τὰ μικρά»

Παρά τὴν νεωτερίζουσαν ἁρμονικὴν του συνοδείαν εἶναι ἓνα ὠραιότατον ἑλληνικὸν νανούρισμα.

Τὸ τέταρτο «Στοῦ παπᾶ τὰ Παραθύρια» καὶ τὸ πέμπτο «Ὁ βασιλιάς κ' ἢ Ζερβοπούλα» ἀποτελοῦν ὠραῖα δείγματα χιουμουριστικῆς καὶ εὐθυμης μουσικῆς με ἑλληνικὸν χρῶμα. Ἐνα εἶδος πὺ δυστυχῶς συναντοῦμε τόσο σπάνια στὴν ἑλληνικὴν μουσικὴν, ἐκτὸς ἀπὸ μερικὰ θαυμάσια δείγματα ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἀειμνήστου Αἰμιλίου Ριάδη.

Καὶ ὡς κατακλείδες τὰ δύο τελευταῖα τραγούδια :

«Τραγούδι τῆς Κλεφτουριάς»: «Ἐχετε γειὰ ψηλὰ βουνὰ» καὶ «Ἐνας ἀητὸς περήφανος» μᾶς ἐπαναφέρουν στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς Ἑλληνικῆς λεβεντιᾶς καὶ τὴν παράδοσιν τοῦ ἥρωικοῦ, τοῦ κλέφτικοῦ τραγουδιοῦ, πὺ με ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν ἀποδίδει ὁ κ. Νεξερίτης.

Παρουσιάζων τὴν ὠραίαν αὐτὴν ἐργασίαν τοῦ ἑλληνοσ συνθέτου εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν, εὐχομαι ὀλοψύχως ὅπως τὰ «Τραγούδια τῆς Πατρίδας μου» γίνουιν πραγματικὸν κτῆμα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ἐπιστῶ τὴν προσοχὴν τῶν Ἑλλήνων τραγουδιστῶν πὺ πρέπει νὰ τὰ γνωρίσουν, νὰ τὰ ἀγαπήσουν καὶ νὰ τὰ διαδώσουν.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΜΗ ΜΕΛΩΝ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ. — Περὶ τῶν ὀμιλιῶν τοῦ πατριάρχου Φωτίου, ὑπὸ Βασ. Λαούρδα. Ἀνεκοινώθη ὑπὸ τοῦ κ. Κωνστ. Ἀμάντου.

Ὁ κ. Κ. Ἀμάντος ἀνακοινῶν τὴν μελέτην ταύτην τοῦ κ. Β. Λαούρδα, ἀναφερομένην εἰς ἐπιστολὰς τοῦ Φωτίου, εἶπε τὰ ἑξῆς:

Τὸ 1900 ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει λόγιος Στ. Ἀριστάρχης ἐδημοσίευσεν δίτομον ἔργον περὶ τῶν λόγων καὶ ὀμιλιῶν τοῦ Φωτίου με μακρὰν εἰσαγωγὴν. Ὁ Ἀριστάρχης ἐδημοσίευσεν ἑβδομήκοντα τρεῖς ὀμιλίαι, ἐνῶ κατὰ τὰς ἐρεῦνας τοῦ κ. Λαούρδα αἱ γνήσαι ὀμιλίαι τοῦ Φωτίου εἶναι μόνον δεκαοκτώ. Δύο ἀνεκδότους ὀμιλίαις ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Λαούρδας μετὰ τοῦ κ. Κουρνούτου τελευταῖον ἐκ κώδικος ἀνήκοντος σήμερον εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην Ἀθηνῶν, ὥστε αἱ γνήσαι ὀμιλίαι εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Ἀριστάρχου εἶναι μόνον δεκαῆξ. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι ὁ Χῖος λόγιος Παῖσιος Λυγαρίδης ἐγνώρισε μόνον δεκαῆξ ὀμιλίαις τοῦ Φωτίου, τῶν ὀποίων περίληψις ἐδημοσιεύθη τὸ 1672.

Αἱ περιλήψεις τοῦ Λυγαρίδου ἦσαν γνωσταὶ μέχρι τὸ 1900, ὅτε ἐξεδόθη τὸ δίτομον ἔργον τοῦ Ἀριστάρχου. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐπληρέθη καὶ ἐθεωρήθη πολύτιμον διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐποχῆς. Σήμερον δυστυχῶς ἀπεδείχθη ἀναξιόπιστον, διότι ἂν